

УДК 9 (с)

С. ГЛІБІВКА: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЗРІЗ У 1920-ТІ РОКИ

Олена БРАЙЧЕНКО

кандидат історичних наук,
завідувач відділу культурологічних досліджень НДІУ

Анотація. У статті на основі архівних матеріалів висвітлено певні аспекти соціокультурного розвитку села у 20-х роках ХХ ст. Описано побутові умови, стан освіти, рівень збереженості традиційної культури, діяльність радянських органів влади. Прیدілено увагу і гендерним питанням: участі жінок у громадсько-політичному житті, залучення їх до робіт та рівень оплати праці.

Ключові слова: повсякдення, українське село, традиційна культура, місцеві органи влади, релігія, гендер.

С. ГЛЕБОВКА: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ СРЕЗ В 1920-Е ГОДЫ

Елена БРАЙЧЕНКО

кандидат исторических наук,
заведующая отделом культурологических исследований НИИУ

Аннотация. В статье на основе архивного материала отображены некоторые аспекты социокультурного развития села в 20-е годы ХХ в. Описаны бытовые условия жизни сельских жителей, уровень образования, сохранность традиционной культуры, деятельность советских органов власти. Уделено внимание и гендерным вопросам: участию женщин в общественно-политической жизни, привлечение их к работам и уровень оплаты труда.

Ключевые слова: повседневность, украинское село, традиционная культура, местные органы власти, религия, гендер.

SOCIO CULTURAL DIMENSION OF THE VILLAGE OF HLIBIVKA IN THE 1920S

Olena BRAICHENKO

Candidate of Historical Sciences,
Head of Department of Cultural Studies of RIUS

Annotation. Based on archive materials the article covers some aspects of social and cultural life of peasants in the 1920s. The author described the peasants' life conditions, their education level, maintenance of traditional culture and activities of Soviet authorities. Particular attention is paid to gender issues, namely role of women in public and political life, their work and earnings.

Key words: daily life, Ukrainian village, traditional culture, local authorities, religion, gender.

Перша чверть ХХ ст. визначилася кардинальними зрушеннями для українських земель. Війна, революції, зміна державного устрою вплинули не лише на подальші державотворчі, економічні процеси, але й торкнулися життя і долі кожного, хто жив у цей час. Розглядаючи дослідження, присвячені історії українського селянства чи загалом цього періоду у характерному стилі «Long duree» (Long term), можна у загальних рисах окреслити напрямки змін, що трапилися у селі¹.

Період становлення радянської влади на селі, формування нових економічних стосунків, поява нових форм дозвілля, ліквідація неписьменності та впровадження непу (нової економічної політики), цікавий сучасним дослідникам, про що свідчать різноманітні праці, розвідки². Як відомо, двадцять роки пройшли під гаслом впровадження непу, формування місцевих органів

радянської влади, реформ. Історики, досліджуючи цей період, ретельно описали та проаналізували, як саме відбувалися зміни, яких верств населення вони торкнулися та як у майбутньому вплинули на перебіг історичних подій. Автором зроблено спробу поглянути на ці роки одного села, торкнувшись питань освіти, релігійності, залученості громадян до суспільного життя, культури повсякдення.

У цій статті розглянута історія одного села, що на Київщині, зокрема, аналізується ступінь збереженості традиційної культури, загальні побутові умови та питання повсякденного життя, рівня економічного розвитку, настроїв, турбот, переживань селян Глібівки Димерського району Київської області. З цією метою було опрацьовано архівні матеріали рукописних фондів Етнографічної комісії ВУАН, що зберігаються в архівних наукових фондах рукописів і фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України (далі – АНФРФ ІМФЕ) та Державного архіву Київської області, у яких знаходяться відомості про це село, що дало можливість описати та проаналізувати життя селян цього часу. Архівні справи, що зберігаються в АНФРФ ІМФЕ, сформовані на основі записів працівників Етнографічної комісії ВУАН та кількох позаштатних збирачів етнографічного матеріалу у 20-х роках ХХ ст. (Це справи фонду 1-2 дод., справа №282 Дев'ять десятків народних пісень села Глібівки Димерського району Київської округи, записав М. Коросташ у 1927 р., №287 Розказ про Боровика, записав Грицько Васильович Ворон від Параски Ворон в с. Глібівці Димерського району на Київщині, №288

¹ Див. Історія українського селянства. Нариси: в 2-х т. – К., 2006. – 631 с.

² Див. Вовк О. Історіографія соціокультурних процесів в українському селі в умовах радянзації у 20-х – на початку 30-х років ХХ ст. / О. Вовк // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Українознавство. – 2007. – Вип. 11. – С. 36–39; Романець Н. Репресивна політика радянської влади в українському селі (1928–1933 рр.) у висвітленні сучасної зарубіжної історіографії / Н. Романець // Чорноморський літопис. – 2013. – Вип. 7. – С. 124–132; Васильчук Г.М. Сучасна українська та зарубіжна історіографія соціально-політичного і культурно-духовного розвитку Української РСР в 20–30-ті рр. ХХ ст.: дис. ... д. і. н.: 07.00.06. – К., 2008. – 416 с.; Ткаченко В. В. Наука у суспільно-політичному дискурсі розвитку УРСР (20–30-ті рр. ХХ ст.): монографія / В.В. Ткаченко. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2009. – 375 с.; Лукашевич О. Джерела та історіографія 20–30-х рр. про побут та дозвілля сільського населення радянської України / О. Лукашевич // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. – 2003. – Вип. 10. – С. 294–300.

загальні відомості про Глібовку Димерського району на Київщині (є про весілля, похорон), записав Т. Гавриленко, №289 Етнографічний матеріал (історія та побут села), зібраний під час екскурсії до с. Глебовка. (Записав І. Д. Завадович від різних осіб), №301 Щоденники членів етнографічної секції Інституту народної освіти, що перебували на екскурсії в с. Глібівці Димерського р-ну на Київщині (20 квітня – 20 червня 1927 р., 6–8 листопада 1928 р.)).

Для польового дослідження с. Глібівку вчені обрали, розраховуючи, що його мешканці зберігають багато архаїчних елементів культури, попри умовно недалеко відстань від столиці (50 км від м. Києва). Вивчаючи архівні документи, можна переконатися, що це село вже зазнало впливів міста та елементів російської культури. Переглядаючи матеріали справ, можемо спостерігати цікавий етап у житті села: появу у традиційній культурі радянських новотворів, урбанізації, зміни форми господарювання поряд з дійсно архаїчними елементами традиційної культури, магічними уявленнями та релігійністю.

У 1927 р. с. Глібівку відвідали дослідники Ю. Сербул, Є. Смолинська, Т. Гавриленко, Е. Мисько, Е. Франківський. Вони проводили вивчення відповідно до сформованого завдання, що визначалося запитальником. Увага була зосереджена на історії села, стосунках з односельцями, на легендах, переказах, основних видах господарської діяльності, торгівлі, видах праці та народних промислів, на вирощуванні агрокультур, святковій та обрядодійній культурі, ритуальних піснях, веснянках, колядках, щедрівках, забобонах, казках, а також на історії дореволюційного періоду. Як

видно з напрямків опитування, значний блок зібраної інформації більше відповідає інтересам етнологів, фольклористів. Але детальне ознайомлення з матеріалами переконливо свідчить, що інформація від респондентів дає відповіді на питання про умови життя людини, особисті переживання, ставлення до влади, щоденні турботи тощо.

Іншим джерелом для дослідження стали матеріали, що зберігаються у Державному архіві Київської області. Переважна більшість справ цього періоду становлять протоколи засідань сільської ради с. Глібівка, а також певні статистичні відомості, показники та звіти діяльності кооперативу, доповідні записки, заяви, скарги та звернення. Загалом були залучені матеріали фондів: №112 Акт обстеження работы Глебовского сельсовета Дымерского района (декабрь 1927), №124 Статистические сведения о количестве, национальном и социальном составе учащихся и др. по трудшколе с. Глебовка (январь 1925 г.), №353 Сведения о количестве дворов населения и земли по угодьям в с. Глебовка на 2 ноября 1924 г., №4828 Дело о регистрации деятельности и снятии с регистрации религиозной общины с. Глебовка (1944–1962 гг.). Архівні матеріали цих фондів стосуються питань загального устрою села, громадської активності його мешканців, розвитку економіки та повсякденних проблем села. Суттєвим джерелом є інструкції та доповідні записки 1926–1927 рр., пов'язані з проведенням організованого перепису населення та майна.

Діяльність місцевих органів влади

Місцева влада на цей час фактично була зосереджена у руках сільського голови, сільської ради та зборів громадян.

Варто зазначити, що до початку колективізації не можна стверджувати про чітку та злагоджену систему управління у селі. Головними турботами селян було питання перерозподілу землі. Це питання вирішувалося на загальних зборах. Інші рішення та постанови, які надходили до села з центру, виконувалися мляво, а то й зовсім лишалися задекларованими лише на паперах. Розбираючи протоколи засідань сільради та збори громадян с. Глібівки за 20-ті роки ХХ ст., необхідно вказати, що активність громадян кожного разу була різною і залежала від винесених до обговорення питань. Жінки нечасто були присутні на засіданнях, але й тоді, коли вони брали участь у загальних зборах, їх кількість була суттєво непропорційна кількості чоловіків (до прикладу, з 70 присутніх осіб 4 жінки). Хоча у повоєнний час, коли радянська влада вирішила ліквідувати церкву та заборонити проведення богослужінь, жінки активно брали участь у зборі підписів з клопотанням залишити приміщення церкви для проведення богослужінь.

Обов'язковими питаннями, які розглядалися на зборах у цей час, були повідомлення та інструкції з районного комітету партії (інформація про успіх революції, побудову нового суспільства та боротьбу з «імперіалістичним злом» на Заході, доповіді про Паризьку комуну).

«Політику радянської влади до капіталістичних стран, цілком стверджуємо, в потрібний момент дамо нужну допомогу та потрібні сили на захист Радвлади від імперіалістичних хіжаків» [8, арк. 27] – такі протокольні рішення неодноразово можна зустріти у проектах постанов. Але маючи досвід роботи з різними протоколами та архівними офіційними документами пізнішого часу,

а саме другої половини ХХ ст., слід сказати про принципову відмінність. Протоколи 20-х років ХХ ст., попри присутність у них циркулярних висловів, містять ухвали, проекти, питання до слухань, які написані досить відверто та щиро, найчастіше записи здійснювалися не сухою протокольною мовою, а так, як розмовляли у цьому селі, подібно до говірки, з лексичними помилками, що дає розуміння, як на правду розмовляли між собою, містять приписки та пояснення, які привертають увагу дослідника. У післявоєнний час більшість протоколів стають практично ідентичними.

Питання, що жваво обговорювалися, викликали суперечки та зацікавленість населення, торкалися у першу чергу розподілу землі. Йдеться про нарізання ділянок селянам для ведення господарства, випасу худоби, відпуску лісу, збір продподатку, роботи ощадних кас тощо [8, арк. 2]. З місцевих жителів далеко не всі прихильно ставилися до нової комуністичної влади, свідченням цього є нечисленні збори, що зафіксовано у протоколах, та усні свідчення селян, записані етнографами. Дехто нарікав на нерівномірний розподіл землі, вказуючи що від прихильності місцевої влади залежить якість наданих у користування земельних наділів. Були й такі, які вбачали у старих порядках більше дисципліни та можливостей заробити: «Були однакові заробітки раніш і тепер. Тепер тільки менше. ... Тоді пан заробить і коло пана заробляли. Батько муой поїде вуозьме в економії торбу муку, пуойде, то матка плаче, пуойде скаже в економію, то дадуть батьку 25 – не пий ... Перед війной добре було. Було за 3 р. муки 3 пуда вуозьмиш, а тепер і хунта не достанеш» [4, арк. 5].

Поширеним було самогоноваріння, з яким місцева влада боролася мляво. Про те, що багато селян впивалося, свідчать і дані архіву АНФРФ ІМФЕ. Неодноразові засідання місцевих комісій, ініційованих районним начальником міліції, пов'язані із справами «бандітизму, стрельби по селу із обрізів ... та самогоноварінням» [9, арк. 15]. Та загалом упродовж кількох років до відповідальності було притягнуто лише три особи, як свідчать звіти. Щоб побороти хуліганство та самогоноваріння, залучалися працівники районних відділів міліції. Обов'язки з виявлення та затримання порушників покладалися на місцевого голову сільради. Але така робота проводилася дуже кволо. Доказом цього є постійні зауваження у постановках районної адміністративної комісії, котра стежила за веденням документації та виконанням рішень у підпорядкованих їй селах.

З перегляду архівних матеріалів етнографічної комісії, що працювала у цьому селі, стає очевидним, що люди дуже неохоче спілкувалися з незнайомцями. Одні через власну закритість до чужинців, інші через острах перед владою. Так, один із синів старожила Самійла Голуба, якому у 1927 р. було близько 90 років, пояснював збирачам, чому дід Самійло не хоче спілкуватися: «Дід багато знають, розповідають завжди охоче, а це бояться чи я (йдеться про записувача. – Прим. О. Б.), мовляв не шпiон» [4, арк. 8].

Недовіриливо перепитували, для чого запитують, чому записують, навіть розповідати те, що вже в минулому і не повернеться. Були й випадки, коли у гурті, оповідаючи про весілля, вечорниці, а часом і нову владу, респондентки зупинили одна одну – лякаючи, що посадять

за такі балачки [5, арк. 18]. Але загалом селяни насправду боялися, що їх після розмов заарештують. Так одному із записувачів, коли він приїхав вдруге до села, прямо й повідомила одна оповідувачка [5, арк. 41].

Побутове обслуговування селян, школа, інфраструктура

На 1926 р. загальна кількість населення села становила 1592 осіб на 330 дворів (всі двори були селянського типу) [7, арк. 31]. Основним заняттям селян було сільське господарство. Додатковими заробітками слугувала праця у лісничому господарстві під час вирубки лісу та сплавлення по Дніпру. Невеликою допомогою до господарства були збирання ягід та грибів у лісі, рибальство. Сполучення з іншими містами та селами забезпечувалося двома шляхами: річкою Дніпром, відстань до пристані становила 7 верст (7,5 км), наземним шляхом до найближчого центру (райцентр м. Димер, який до 1917 р. мав статус міста, після революції Димер отримав статус села, оскільки не мав промислових об'єктів) – 3 версти (3,2 км) [7, арк. 31]. Щоб дістатися Києва, більшість із Глібівки добиралася до пристані, а звідти на пароплаві по Дніпру приїздили до міста. Залізничне сполучення було відсутнім.

Про умови життя населення та вигляд села свідчать такі дані. У селі знаходилося приміщення школи, завідувачим школою був Петро Васильович Кальницький. У цьому ж приміщенні відбувалися збори громадян села та засідання сільської ради, а також інші колективні зібрання. Були скарги-заяви завідувачого школою Петра Кальницького про те, що після таких засідань приміщення не прибирається, а односельчани всіляко завдають матеріальних

збитків приміщенню та обладнанню [8, арк. 3]. Зі сторінок щоденника члена етнографічної комісії Ю. Сербула, котрий датовано 20 квітня 1927 р., школа являє собою брудне приміщення, а відуючого школою Ю. Сербул спочатку прийняв за прибиральника відповідно до його зовнішнього вигляду [5, арк. 45]. Внук Кальницького, Петро Валентинович Кальницький, нині згадує, що його дід, розповідаючи про свою педагогічну практику, нарікав на небажання деяких батьків віддавати дітей до школи через різні обставини. Однією з них було те, що діти або не мали належного взуття, щоб іти до школи, або надміру були завантажені господарськими справами³. На 1927 р. у селі нараховувалося 130 дітей шкільного віку, проте школу відвідували не всі. Навчання у школі було чотирирічним. З усього села на цей час у районній школі навчалося всього п'ять учнів і один – на робітничому факультеті Київського медінституту [3, арк. 1].

Про рівень медичного обслуговування свідчить той факт, що фельдшерський пункт розміщувався у смт Димері. Загальний санітарний рівень був низький. Лише у 1927 р. було зафіксовано сім смертельних випадків, спричинених різачкою (дизентерія. – О. Б.), при загальній кількості хворих 98 осіб [6, арк. 25]. Звісно, сьогодні складно сказати точно, яка хвороба вразила практично кожного десятого мешканця села. Але зазначимо, що цього ж року фіксувався падіж великої рогатої худоби від ящура. Цю інформацію отримуємо з актів обстеження роботи сільради у 1928 р. Завдячуючи проведеним санітарним заходам (дезінфекція колодязів або ж закриття тих, які забруднені), кількість захворювань

наступного року частково зменшилася [6, арк. 25]. Серед дітей та молоді села траплялися часті випадки ураження коростю.

Товарами, які можна було придбати у кооперації (як для вжитку, так і для забезпечення індивідуального господарства), були: жито середньої якості, овес місцевий, борошно житнє, гречані крупи, пшоно, конопляне прядиво, соняшник, картопля, сало, віск, сіно степове, макуха соняшникова, висівки, цукор-рафінад, цукор-пісок білий, оселедець, мило мармурове, мило ядрове, махорка, гас, сірники, сокири кустарні, гвіздки, залізо, дьоготь вазелиновий, ситець, бумага, нитки білі, нитки чорні, чоботи [13, арк. 11]. Проте цей перелік відображає лише товари, які були у продажу, але товарообіг міг би доповнити уявлення про те, які товари користувалися попитом та наскільки вони були доступні місцевим мешканцям. До прикладу, вартість чобіт складала 4 руб., десяток яєць – 50 коп., коня можна було придбати за 250 руб. [13, арк. 11]. А от розцінки на працю були такими: за роботу над переписом населення за 14 днів загалом зобов'язувалися платити 27,50 крб., за умови щоденної титанічної праці. Проте, як видно з перебігу перепису, фізично виконати завдання, сформовані в інструкції до проведення цього заходу, було нереально [10, арк. 54]. Такий підробіток став доступний 1–2 особам на село, і лише на короткий термін проведення перепису населення. Інша ж поденна некваліфікована робота оплачувалася залежно від сезону, влітку оплата була більшою, а весняні та осінні роботи оцінювалися дешевше. Суттєва різниця в оплаті праці була між чоловіком та жінкою. Так, робочий день чоловіка

³ З інтерв'ю автора у с. Глібівка 18.10.2015.

навесні коштував 1 руб., у той час як робота жінки – лише 0,50 коп., робота ж коня дорівнювала 1 руб. [11, арк. 1]. Окрім перерахованих товарів, додаткових послуг для селян не існувало. На той час ні їдалень, ні буфетів чи інших крамниць (за винятком кооперативної) у селі не було. Ярмарки та базари у селі також не проводилися. Навіть у кооперації перераховані вище товари чи продукти не завжди були доступними селянам: «Тепер у кооперативі продають печений хліб по 4 коп. хунт, по хунту на душу. Часто не буває. Мало, не хватає. Плохо. Бувало у млинах купиш, тепер заперетили. На продаж у нас ніхто не садить, продають що лишнє, не багато» [4, арк. 7]. «Хліба в нас хватає не буольш як до Різдва. Їмо його потроху, щоб скоро всього не поїсти. Добавляємо картоплю та пшоно, як хто посіял, гурок, капусту от. У волю їсти не можна – їж та оглядайсь» [4, арк. 5].

Харчувалися виключно вдома. Переважали страви з риби, м'яса, овочі, хліб випікали самостійно. Заможніші селяни, котрі наймали для гуртової роботи, приміром, на косовицю, розплачувалися грішми та пригощенням. Готували молочні каші, пироги, холодець, печеню, узвар, а самогонка була невід'ємним атрибутом свята. «Тепер за гроші просять косити, а колись, раньче і за горілку ходили. І чужіє й свої йшли, оце вже їм снідать вари. Як вправилась, супу зварив, то там сала їм напружем чи що. А вже на вечерю млинці, вареники з сиром варю. По чарці дадуть, по дві та йдуть собі. Тільки одніє чоловіки, а жонки – нема» [3, арк. 1].

Традиційна культура, радянські новтвори, дозвілля

Аналізуючи архівні матеріали, що стосуються цього села, можна стверджувати,

що суспільство мало всі ознаки традиційної культури. Одяг, дозвілля, звичаї та традиції святкування відповідають сьгоднішнім трактуванням сільської традиційної української культури. Проте спостерігалися певні ознаки індустріальних змін, що торкнулися села. З'явилися фабричні пісні, дівчата відмовлялися носити традиційний одяг, вважаючи його не модним [5, арк. 24].

Записувачі народного фольклору прибули до села під час Зелених свят, і їх село зустріло по-святковому. Після служби в церкві мешканці села різного віку гуртувалися на вулиці. Жінки були вбрані у вишиті сорочки, на головах мали вив'язані очіпки (наче роги у молодого бичка) [5, арк. 16]. Багато селян до обіду були вже геть п'яними.

Записані оповіді про весільні гуляння свідчать, що вони мали всі ознаки архаїчного обряду весілля, з розгорнутим обрядом випікання короваю, прикрашанням гільця та комори. Поховальний обряд також відображає традиційні уявлення українців про душу, смерть, долю. На похорон запрошували голосильниць: «Одне в одній переймають, як голосити, на похорон ходять дай вучаться. Друга й приказує та нежалісливо плаче то й не жалько. А друга приказує і слова хароші то й жалько» [3, арк. 5].

Молодь збиралася на вечорниці, існували дівочі та парубочі громади. У вільний час молодь ходила не до хатичитальні, а на досвітки. «Димерчина хата відома на селі, як центр молодечої розваги, куди молодь сходиться на досвітки та на музики» [1, арк. 1], – зазначає у передмові дослідник пісень М. Коросташ у 1927 р., який записав у цьому селі дев'ять десятків пісень. Серед цих пісень зустрічаються і соромітські, і нові

фабричні пісні, які стали популярними серед молодих дівчат села. До прикладу, цікавий матеріал про рішення комсомольських травневих зборів, коли хотіли постановити про заборону досвіток, але селянам це не сподобалося. Вони вказали на те, що коли молодь йде на досвітки, не бродить селом, то крадіжок значно менше, адже «парубки гуляють громадою то можуть перестріти злодія» [5, арк. 41].

До того часу, поки церкву не зачинили та не переобладнали під клуб, популярними були народні танці та музики. Репертуар музик складався з польок, козачків, краков'яка та вальсів. Музики склалися з місцевих хлопців, які мали бухало (великий барабан. – О. Б.) та гармонію. Танцювали посеред вулиці просто неба біля чийогось тину [1, арк. 7].

І хоча на цей час у багатьох селах України були відкриті хати-читальні, клуби та гуртки, у Глібівці до середини 30-х років ХХ ст. їх не існувало. Їхня наявність була задекларована лише на папері. Для культурно-просвітницької діяльності формувалися комісії, до складу яких входили обрані представники села у кількості 3-х осіб. За таким же принципом формувалися санітарні комісії, ревізійні та інші, діяльність яких була формальною. З матеріалів архівних справ виходить, що у жодній із цих комісій не були представлені жінки. Серед газет, які отримувала сільська рада, – «Радянське село», «Селянська газета», «Молодий більшовик» [6, арк. 26].

У 20-х роках ХХ ст. з'являються перші громадські, колективні свята, приурочені революції. Про деталі проведення таких свят саме у цьому селі інформації знайти не вдалося. Проте фіксувалося, що у 1927 р. на святкуванні

урочистостей Жовтневої революції були присутні 1200 осіб [6, арк. 26].

Стан релігії та релігійності населення

У 1930 р. будинок церкви у селі Глібівка переобладнано під клуб [12, арк. 39] (церква відновить свою роботу у цьому приміщенні у період німецько-фашистської окупації. – О. Б.). До цього часу практично вся громада села до свят та у неділю відвідувала церкву. Хоча спостерігалася і певна розгубленість через антирелігійну пропаганду, та про це складно знайти відомості. Дослідниця О. Зубченкова на хрестинах у однієї місцевої жінки записала, що люди бідкаються: «Чи можна так учити, коли один учитель учить, що немає Бога, а другий у церкву посилає» [5, арк. 19].

Лишалися стійкими вірування у магічні сили, магію, відьом. Зокрема, у звітах комісії, що працювала у селі та перевіряла діяльність роботи місцевої влади, на неофіційному бланку у січні 1928 р. значилося: «... часті сварки між біднотою та середняком, є чіткий поділ між чоловіками та жінками, деяких селян турбують питання, чому машини дорожчають, а хліб дешевшає, а жінок турбує, чого відьми забирають молоко» [6, арк. 27].

Підтвердження віри у демонологічних персонажів маємо у розповідях про Боровика, які записав Грицько Ворон у 1927 р. Згідно з легендою Боровик був мешканцем лісу, з переказів його бачили кілька разів селяни у лісі, він обертася на немовля. Тим, хто нагодував його чи віддав свою одіж, Боровик виконував бажання [2, арк. 2–4]. Вірили у русалок, які можуть залоскотати, та перевертнів (тих, хто може перекинутися на вовка). Лишалися стійкими уявлення про «знахурів», яких остерігалися у побуті, але не боялися звертатися за допомогою: «А

знахурів бояться, страхають занахорі: – зроблю, вмреш! І так – чоловік жуонки не любить, так ідуть до його, щоб любив. І все йдуть до його – чи заболіє, чи що» [3, арк. 3].

У роки, коли худоба хворіла на ящур, її освячував піп. Такі свідчення записані з вуст парубка, якому у 1927 р. було 27 років: «... там гонили скот і сятили його, коли здихає, коли стане падать скот ...дох скот і сятили його, щоб ніяка хвороба не приставала до його. Уперед молебень піп отправляє, а потім уже сятять скот – пастух прогонить коло попа, а він кропилом кропить» [3, арк. 1].

Отже, у 20-х роках ХХ ст. Глібівка ще мала всі ознаки традиційного села, проте нова система економічних відносин неабияк вплинула на розвиток культури. Помітні тенденції впливу міської культури на формування нової радянської святкової культури. Загальний рівень економічного розвитку, медичного забезпечення був низьким.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі – АНФРФ ІМФЕ). – Ф. 1-2 дод., спр. 282.
2. АНФРФ ІМФЕ. – Ф. 1-2 дод., спр. 287.
3. АНФРФ ІМФЕ. – Ф. 1-2 дод., спр. 288.
4. АНФРФ ІМФЕ. – Ф. 1-2 дод., спр. 289.
5. АНФРФ ІМФЕ. – Ф. 1-2 дод., спр. 301.
6. Державний архів Київської області (далі – ДАКО). – Ф. 112, оп. 1, спр. 5316.
7. ДАКО. – Ф. 124, оп. 1, спр. 5.
8. ДАКО. – Ф. 124, оп. 1, спр. 258.
9. ДАКО. – Ф. 124, оп. 1, спр. 388.
10. ДАКО. – Ф. 124, оп. 3, спр. 5.
11. ДАКО. – Ф. 353, оп. 1, спр. 311.
12. ДАКО. – Ф. 4828, оп. 1, спр. 97.
13. ДАКО. – Ф. 4828, оп. 3, спр. 10.

REFERENCES

- 1–5. Archival scientific funds of manuscripts and phonorecords of M. Rylsky Institute for Art Studies, Folkloristic and Ethnology.
- 6–13. State Archives of Kyiv Region.

O. Braichenko

Socio Cultural Dimension of the Village of Hlibivka in the 1920s

Abstract

The article is based on the analysis of archival materials. By combining information from two different archive sources, the author made an attempt to reconstruct daily life in the village of Hlibivka, which is located in 50 km from Kyiv, in the 1920s. One group of sources contains materials of the Ethnographical Commission of All Ukrainian Academy of Sciences, namely the records about history, culture, daily life and ritual ceremonies of the peasants. They were dated 1927 and, besides above-mentioned information, also have a large amount of folklore material: songs, riddles, legends and tales. Another group of sources comprises applications, acts and records of proceedings of village council dated from 1921 to 1929. They include such statistical information as number of yards, distance from other villages and cities, descriptions of economic activities and employment of population. Resolutions and approvals of local authorities and committees are completed by information on distribution of lands, participation of peasants in meetings and solving important problems facing the village community.

The study results show that women didn't take active part in political life of the village and they earned half as much as men did. Most of goods were produced by peasants themselves, including houseware, furniture, building materials and food. Support of the village depended on one cooperative society. Many peasants were unsatisfied by distribution of lands among them. Despite fighting of Soviet

government against religious commitment of the village dwellers, the majority of peasants attended churches and adhered ancient customs and ceremonies. Magic beliefs in witches, mermaids and sorcerers were an inherent part of peasant conciseness.

On holidays many peasants put on traditional embroidered Ukrainian clothes. That period was distinguished by changes in folklore traditions, appearance of new industrial songs, urban clothing fashion, frequent drinking horilka and samogon (homebrew) by peasants. In the 20s of the XX century the features of traditional village still remained in Hlibivka, but new economic system had a considerable influence on its cultural development, in particular, it caused formation of a new Soviet festive culture.

Перша чверть XX ст. визначилася кардинальними зрушеннями для українських земель. Війна, революції, зміна державного устрою вплинули не лише на подальші державотворчі, економічні процеси, але й торкнулися життя і долі кожного, хто жив у цей час. Розглядаючи дослідження, присвячені історії українського селянства чи загалом цього періоду у характерному стилі «Long duree» (Long term), можна у загальних рисах окреслити напрямки змін, що трапилися у селі.